

Ηραία - οι άγνωστοι γυναικείοι Ολυμπιακοί Αγώνες

Αναδημοσιευμένο από το περιοδικό «Ανιχνεύσεις», Οκτώβριος 1998

Της ΧΑΡΙΚΛΕΙΑΣ ΜΗΝΗ

«Οι Ολυμπιάδες ήταν στο ξεκίνημά τους αγώνες γυναικών! Τελούνταν προς τιμής της Ήρας, της οποίας ο πρώτος ναός είχε κίολας κτιστεί το 1.100 π.Χ.»

Τα λόγια αυτά της Γερμανίδας συγγραφέως Ζίγκριτ Αμμέρ (Λεοντίδου Ε. & S.R. Ammer, Η Ελλάδα των γυναικών, Εναλλακτικές Εκδόσεις) αποτελούν πρόκληση προς την παραδοσιακή ανδροκρατούμενη αντίληψη για τον αρχαίο ελληνικό αθλητισμό. Τι στ' αλήθεια συνέβαινε; Ο Πausanίας λέει ρητά ότι κάθε τέταρτο έτος στην Ολυμπία τελούνταν αγώνες δρόμου ανάμεσα σε παρθένες (ανύπαντρες κοπέλες) προς τιμήν της θεάς Ήρας. Πρόκειται για τα περίφημα Ηραία, τους γυναικείους Ολυμπιακούς Αγώνες, που σήμερα είναι σχεδόν ολότελα άγνωστοι, επισκιασμένοι από τους μεγάλους ανδρικούς. Λέγεται ότι τους καθιέρωσε η βασίλισσα Ιπποδάμεια από ευγνωμοσύνη προς τη θεά για το γάμο της με τον Πέλοπα. Στα ιστορικά χρόνια, η διοργάνωση των Ηραίων ήταν επίσης στα χέρια γυναικών. Υπεύθυνες ήταν δεκαέξι γερόντισσες της Ήλιδας από τις πιο επιφανείς οικογένειες.

Το μήκος του δρόμου που διένυαν οι αθλήτριες της Ολυμπίας, ήταν τα 5/6 του σταδίου. Αγωνίζονταν φορώντας κοντό χιτώνα, που άφηνε γυμνό το δεξί ώμο και στήθος, αμφίεση που θυμίζει τις απεικονίσεις των Αμαζόνων. Ο Πausanίας μας πληροφορεί ότι οι αθλήτριες χωρίζονταν σε τρεις κατηγορίες ανάλογα με την ηλικία τους. Οι αρχαίοι αγώνες συνδέονταν άμεσα με τη θρησκεία και τα Ηραία περιλάμβαναν πολλά τελετουργικά και λατρευτικά στοιχεία. Οι δεκαέξι γυναίκες είχαν το ιερατικό καθήκον να υφαίνουν κάθε τέσσερα χρόνια τον καινούριο πέπλο της θεάς. Ακόμη, τα βραβεία που έπαιρναν οι νικήτριες είχαν θρησκευτική σημασία: στεφάνι από την ιερή αγριελιά - δέντρο συμβολικό της γονιμότητας, της Σελήνης και της Γης - και μέρος από την αγελάδα που θυσιαζόταν στη θεά.

Η «βοϊδομάτα» (βοώπις) Ήρα είχε ως σύμβολο την αγελάδα, ζώο ιερό που συνδεόταν επίσης με τη Μητέρα-Θεά, τη Σελήνη και τη Γαία (ο Δίας σχετιζόταν με τον Ταύρο, έμβλημα της γονιμότητας, και τον Ήλιο). Οι νεαρές νικήτριες αξιωνόταν μια

ιδιαίτερη τιμή, που φανέρωνε την ιερότητα των αγώνων: μπορούσαν να αφιερώσουν αγαλματίδια με τη μορφή τους στο Ηραίο, το ναό της θεάς στην Ολυμπία, κάποια από τα οποία σώζονται ως σήμερα.

Ήταν πραγματικά τα Ηραία αρχαιότερα από τους ανδρικούς αγώνες; Προέρχονταν άραγε από μια παλιότερη εποχή, στην οποία οι γυναίκες και οι θεές πρωταγωνιστούσαν στην κοινωνία και στη θρησκεία;

Σύμφωνα με την Ιστορία του Ελληνικού Έθνους (τόμ. Β, Εκδοτική Αθηνών) «η πιο παλιά θεότητα της Ολυμπίας ήταν η Γη. Η λατρεία της συνδέεται με την προελληνική μορφή της χθόνιας αιγαιακής Θεάς-Μητέρας. Η λατρεία της θεάς της γονιμότητας στους μυκηναϊκούς χρόνους συνδέεται με τη μορφή της Ήρας, της Δήμητρας και της Ιπποδάμειας. Η αρχαιότητα της λατρείας της Ήρας στην Άλι (ιερή κοιλάδα της Ολυμπίας), ο ρόλος της ιέρειας της Δήμητρος Χαμύνης στους αγώνες των ιστορικών χρόνων και ο βωμός της θεάς στο στάδιο δείχνουν την παλιά κυριαρχία των γυναικείων θεοτήτων στην Ολυμπία». Ο Δίας λατρευόταν αρχικά δίπλα στην κύρια θεότητα, την Ήρα, στο δικό της ναό. Ο ναός αυτός, ο αρχαιότερος ελληνικός ναός που έχει βρεθεί, είναι χτισμένος πάνω σε ακόμη παλαιότερο βωμό, αφιερωμένο σε θηλυκή θεότητα.

Η ερευνήτρια J.E. Harrison και ο πανεπιστημιακός καθηγητής F.M. Conford πιθανολογούν (Η προέλευση των Ολυμπιακών Αγώνων, εκδ. Ιάμβλιχος) ότι πραγματικά οι γυναικείοι αγώνες είναι οι αρχαιότεροι με βάση την ημερομηνία διεξαγωγής τους. Οι ανδρικοί Ολυμπιακοί Αγώνες τελούνταν εναλλάξ τον Αύγουστο ή το Σεπτέμβριο (Απολλώνιο και Παρθένιο κατά το ηλιακό ημερολόγιο), δηλαδή άλλοτε πριν κι άλλοτε μετά τα Ηραία. Ο μήνας Παρθένιος πιθανότατα πήρε το όνομά του από τους παρθενικούς αγώνες των Ηραίων - η Παρθένος, μια από τις τρεις μορφές της Μεγάλης Θεάς, ήταν επίσης τίτλος της Ήρας, η οποία ανανέωνε κάθε χρόνο την παρθενικότητά της λουόμενη σε ιερή πηγή.

Αν οι αγώνες αυτοί ήταν πράγματι προγενέστεροι των ανδρικών, αυτό θα εξηγούσε γιατί οι ανδρικοί Ολυμπιακοί τελούνταν εναλλάξ πριν ή μετά τους γυναικείους: αν οι αγώνες προς τιμή του Δία διεξάγονταν σταθερά πριν τα Ηραία, αυτό θα πρόσβαλε τη θεά. Αν πάλι συνέβαινε το αντίθετο, θα μειωνόταν το κύρος του θεού. Η εναλλαγή

της ημερομηνίας των ανδρικών αγώνων αποτελούσε πιθανόν τη λύση στο πρόβλημα αυτό.

Η Χάρισον και ο Κόνφορντ δίνουν μια ακόμη θρησκευτική προέκταση στους Ολυμπιακούς Αγώνες: πιστεύουν πως η νικήτρια των Ηραίων θα πρέπει να συμβόλιζε τη θεά, την Ιπποδάμεια-Ήρα-Σελήνη, ενώ αντίστοιχα ο νικητής των ανδρικών αγώνων τον Πέλοπα-Δία-Ήλιο. Ίσως, λοιπόν, ένας από τους πρωταρχικούς σκοπούς των Ολυμπιάδων να ήταν η ανάδειξη των νέων που θα ενσάρκωναν το θεϊκό ζευγάρι σε μια τελετουργία γονιμότητας. Η γονιμότητα της Γης και των ανθρώπων είναι η ίδια η εξασφάλιση της ζωής, και ο ιερός Γάμος ήταν στοιχείο θεμελιώδες σε πολλές αρχαίες θρησκείες.

Η αρχαιότητα της γυναικείας λατρείας στην Ολυμπία, η εναλλαγή στην ημερομηνία των ανδρικών αγώνων και το γονιμικό στοιχείο του Ιερού Γάμου, που συνδέεται με την προϊστορική Θεά, αποτελούν σαφείς ενδείξεις ότι οι Ολυμπιάδες πιθανόν να ήταν γυναικείοι αγώνες στο ξεκίνημά τους, μια επιβίωση από πανάρχαιες προπατριαρχικές κοινωνίες. Το βέβαιο είναι ότι οι παρθενικοί Ολυμπιακοί Αγώνες, τα Ηραία, υπήρξαν και ήταν τουλάχιστον εξίσου παλιοί με τους ανδρικούς. Ωστόσο, δημιουργείται η απορία: γιατί οι γυναικείοι αυτοί αγώνες είναι σχεδόν άγνωστοι ακόμα και στην ίδια τους την πατρίδα, ενώ οι αντίστοιχοι ανδρικοί έχουν γίνει γνωστοί ανά την υφήλιο; Μήπως γιατί η ως τώρα ανδροκρατούμενη επιστήμη της ιστοριογραφίας συχνά παραβλέπει τη γυναικεία συνεισφορά στον πολιτισμό; Αν είναι έτσι, τότε η ολοένα αυξανόμενη συμμετοχή των γυναικών στην ιστορική έρευνα μας επιφυλάσσει κι άλλες εκπλήξεις!

Πηγή: www.geocities.com/Baja/Mesa/8511/irea.html